

İQTİSADI ELMLƏR

UOT 657

**İŞĞALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRDƏ QEYRİ-NEFT
SEKTORUNUN İNKİŞAFI**

Anar BAXŞIYEV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 23 dekabr 2022; çapa qəbul edilmişdir: 29 yanvar 2023; online-da çap edilmişdir: 30 mart 2023.

Received: 23th of December, 2022; accepted: 29th of January, 2023; published online: 30th of March, 2023.

Açar sözlər: qeyri-neft sektoru, prioritet sahələr, iqtisadiyyat, ticarət əlaqələri

Giriş

Bu məqalədə işğaldan azad edilmiş torpaqlarında iqtisadiyyatın inkişafı istiqamətində həyata keçirilən fəaliyyətlər və dirçəliş hekayəsinə çevriləcək qaytarılma siyasəti təhlil edilir.

Araşdırmada əvvəlcə Dağlıq Qarabağ müharibəsi haqqında məlumat verilmiş, daha sonra 27 sentyabr – 10 noyabr 2020-ci il tarixləri arasında baş verən İkinci Qarabağ Müharibəsi də daxil edilərək Azərbaycan rəhbərliyinin işğaldan azad etdiyi bölgələrdə aparılan araşdırmalar qiymətləndirilmişdir.

1991-ci ildə müstəqilliyin elan edilməsi ilə iki ölkə arasında güclənən münaqişələr müharibəyə çevrildi və Ermənistan bir-birinin ardınca bir çox strateji və tarixi əhəmiyyətə malik şəhərləri, eləcə də Dağlıq Qarabağı işğal etdi. 1988-1993-cü illər ərzində münaqişələr və müharibələr nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının təxminən beşdə biri işğal olundu. Bu prosesdə 20 Yanvar və Xocalı kimi iki faciəli hadisəyə məruz qalan Azərbaycanın yaşadığı “dövlət zorakılığı” beynəlxalq ictimai rəyin gündəminə gəlməyə başladı. Qeyd olunan dövrdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən Azərbaycanın işğalını pisləyən və onun dayandırılmasını tələb edən bəzi qətnamələr qəbul edilmişdir.

Bu qərarlar Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə haqlı olduğunu sübut etmək baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb etsə də, Ermənistan bu qərarların sanksiyalarının olmasının verdiyi cəsarətlə işğalçı mövqeyini davam etdirdi.

Azərbaycan Ordusunun Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin strateji rəhbərliyi ilə Dağlıq Qarabağın və digər işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərinin Ermənistanın əsarətindən azad edilməsi Qafqazda güclü türk dövlətinin mövcudluğunu bir daha sübut etdi. 27 ildir Azərbaycandan qopmuş, adı hər bir azərbaycanlının yaddaşından silinməyəcək bu torpaqların iqtisadi potensialının artırılması və bu potensialdan səmərəli istifadə edilməsi vacib məsələlərdən biridir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə siyasi vəziyyətin prioritet sahələrin inkişafına təsiri

Şübhəsiz ki, Azərbaycanın xarici siyasəti baxımından 2020-ci ilin ən mühüm inkişafı sentyabrın 27-də başlanan və 44 gün davam edən işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarının

* magistrant, BAAU
e-mail: anarbaxsiyev1810@gmail.com

azad edilməsi əməliyyatıdır. 2020-ci il sentyabrın 27-dən noyabrın 10-na kimi baş vermiş 2-ci Qarabağ müharibəsi 30 ilə yaxındır diplomatik yolla həll olunmayan problemin nəticəsidir və Azərbaycan ordusunun müstəsna uğurları ilə nəticələnir.

2020-ci il noyabrın 10-da Azərbaycan, Ermənistan və Rusiya arasında imzalanmış saziş Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə köklü dəyişiklik gətirdi. Sözügedən memorandumdakı maddələr müxtəlif nəticələrə malikdir və iştirakçı dövlətlər üçün fərqli mənalar ifadə edir Təxminən 5 min insanın həyatını itirdiyi qaynar müharibədən sonra əldə edilən razılaşmada Dağlıq Qarabağın statusunun necə olacağı ilə bağlı heç bir açıqlama verilmir.

1992-ci ildə Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olan Azərbaycan və Ermənistan Dağlıq Qarabağ münaqişəsini beynəlxalq aləmə çıxararaq Minsk prosesini başlatdılar. Lakin yaradılmış Minsk Qrupu 30 ilə yaxındır ki, problemi həll etmək üçün tərəfləri bir araya gətirə bilmir. Üstəlik, bu prosesdə tərəflərin hərbi potensialının davamlı olaraq genişləndirilməsi Qafqazı yüksək müharibə potensialına malik bölgələrdən birinə çevirib. Nəhayət, 2020-ci ilin iyulunda baş verən qarşıdurmalar problemin həllində diplomatik səylərin yetərli olmadığını göstərdi.

Əslində, sentyabrın 27-də ədəbiyyatda dondurulmuş münaqişə kimi tanınan Dağlıq Qarabağ müharibəsi yenidən başladı. Sonuncu qarşıdurmada Azərbaycan ordusunun Tərtər-Ağdam, Füzuli-Cəbrayıl və Murovdağ istiqamətində irəliləməsi, mühüm yüksəkliklərin və strateji məntəqələrin ələ keçirilməsi, eləcə də xalqın hökumətə və orduya dəstəyi göstərdi ki, müharibəyə nəzarət ilk gündən Azərbaycanda idi. 2020-ci il noyabrın 8-də hər iki tərəf üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən tarixi, mədəni və simvolik mənə kəsb edən Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi ilə Ermənistan bir addım da atmalı oldu. Noyabrın 10-da Azərbaycan prezidenti Əliyev, Ermənistanın baş naziri Paşinyan və Rusiya prezidenti Putin birgə bəyanatla çıxış edərək müharibəyə son qoyublar. Müqavilə ilə Azərbaycan sərhəd xəttində yerləşən 7 şəhəri işğaldan azad etməklə yanaşı, Qarabağın mühüm rayonlarına da nəzarət edib. Başqa sözlə, Ermənistan de-fakto nəzarətində olan torpaqların təxminən 80%-ni itirdi.

Azərbaycanla Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat dəhlizinin açılmasının qeyri-neft sektorunun inkişafına təsiri

44 günlük müharibədən sonra imzalanan 9 bəndlik sazişdə aşağıdakı məqamlar razılaşdırılıb:

- Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Moskva vaxtı ilə saat 00.00-a 10 noyabr 2020-ci il Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zonasında Respublika öz mövqelərində qalacaq. Ermənistan Kəlbəcər, Ağdam və Laçını Azərbaycana qaytaracaq? Dağlıq Qarabağla Ermənistan arasında əlaqəni təmin edəcək 5 km genişlikdə dəhliz açılacaq və dəhlizdə Rusiya Federasiyasının Sülhməramlı İttifaqı məşğul olacaq.

- 1960 silahlı əsgərdən ibarət Rusiya Federasiyasının Sülh Korpusu Dağlıq Qarabağ və Laçın bölgəsində atəşkəs xətti boyunca yerləşdiriləcək. Rusiya Sülhməramlı Qüvvələrinin səlahiyyət müddəti 5 ildir və bu müddəanın bitməsinə 6 ay qalmış tərəflərdən heç biri bəyanat verməzsə, müddət avtomatik olaraq növbəti 5 il müddətinə uzadılacaq.

- Atəşkəs rejiminə nəzarət etmək üçün Müşahidə Mərkəzi yaradılacaq.

- Məcburi köçkünlər (MK) və qaçqınlar Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Miqrasiya üzrə Müvəkkili İdarəsinin himayəsi altında Dağlıq Qarabağ regionuna və ətraf rayonlara qayıda biləcəklər.

- Hərbi əsirlərin, əsirlərin və digər məhbusların mübadiləsi və dəfn mərasimləri keçiriləcək.

- Bölgədəki bütün iqtisadiyyat və nəqliyyat əlaqələri yenilənəcək (12).

Tərəflərin razılığı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycanın qərb rayonları ilə birləşdirən yeni nəqliyyat xətti yaradılacaq. Müqavilənin maddələri araşdırıldıqda

Dağlıq Qarabağ ətrafındakı 7 şəhərin tamamilə Azərbaycanın nəzarətində olması, eləcə də Şuşanın alınması Bakı üçün mühüm siyasi və hərbi qazandır. Lakin qeyd edək ki, Azərbaycan prezidenti status məsələsinin qapalı olduğunu bildirsə də, sazişdə Dağlıq Qarabağın siyasi statusu ilə bağlı heç bir bənd olmayıb. Bu vəziyyət qarşıdakı dövrdə tərəflərin yenidən üz-üzə gəlmə ehtimalını artıran məsələlərdəndir.

Bundan başqa, ermənilərin sıx məskunlaşdığı Hadrut şəhərinin Azərbaycanın nəzarəti altında olması, Dağlıq Qarabağa və ətraf rayonlara məcburi köçkün və qaçqınların gəlməsi kimi amillərin mövcudluğu da bu sahədə səmərəli inkişaf etdirilməsini zəruri edir.

Nəhayət, Saziş çərçivəsində Azərbaycan və Naxçıvan arasında nəqliyyat dəhlizinin açılması qərarı Türkiyənin Türkiyə coğrafiyasına quru yolu ilə bağlanması, eyni dəhlizin Rusiya-Ermənistan və İran-Ermənistan əlaqələrinin qurulmasına imkan yaradacağı anlamına gəlir. Məsələn, dəmir yolu şəbəkəsinin cənub hissəsi Azərbaycan dəmir yollarına qoşulan Rusiya bu əlaqədən istifadə etməklə Naxçıvan dəhlizinə çata, daha sonra Ermənistan, Türkiyə və İrana uzanan xətlərə doğru istiqamət ala biləcək (3, s. 45).

Nəzərə alsaq ki, Rusiya ilə Ermənistan arasında quru əlaqəsi yoxdur, xəttin hər iki ölkə üçün əhəmiyyəti daha yaxşı başa düşüləcək. Ermənistan bu dəhlizdən istifadə etməklə İranla dəmir yolu əlaqəsi yarada biləcək. Bu kontekstdə razılaşmadan sonra 2021-ci il yanvarın 11-də Moskvada görüşən Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderləri nəqliyyat əlaqələrinin yaradılması maddəsinin həyata keçirilməsi üçün işçi qrupunun yaradılması barədə qərar imzalayıblar.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə qeyri-neft sektorunun inkişafı üçün görülən tədbirlər

Azərbaycanın 30 ildir işğal altında olan şəhərləri ilə bağlı aparılan akademik araşdırmalarda yer adlarının dəyişdirilməsindən tutmuş tarixi əsərlərin xaricə qaçaqmalçılıq yolu ilə aparılmasına, qəbiristanlıqların sökülməsindən tutmuş ağacların talan edilməsinə qədər bir çox problemlərin olduğu bildirilir. Məsələn, Sipahi və Özsoy (7) Şuşa şəhəri ilə bağlı apardıqları araşdırmada hücum və dağıntılarla sözügedən coğrafiyada azərbaycanlıların varlığının məhv edilməsinə çalışıldığını, Şuşada isə şəhər qırğınının həyata keçirildiyini iddia etmişlər.

Noyabrın 10-da imzalanan sazişdən sonra Bakı rəhbərliyi işğaldan azad edilmiş şəhərlərdə dəyən ziyanın qiymətləndirilməsini operativ şəkildə həyata keçirərək böyük qaytarma proqramına başladı. Bu kontekstdə növbəti on il üçün ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı üçün qəbul edilmiş beş milli prioritetdən biri “azad edilmiş torpaqlara qayıdış” kimi müəyyən edilib (13).

Göstərilən prioritetin həyata keçirilməsi məqsədilə 2021-ci il dövlət büdcəsində şəhər və kəndlərin bərpası və yenidən qurulması, bu ərazilərdə müasir infrastrukturun yaradılmasına 2,2 milyard manat vəsait ayrılıb (Prezidentin 30 dekabr 2020-ci il tarixli 1241 nömrəli Sərəncamı). Bu istiqamətdə başlanan rayonlaşdırma işlərində texnologiyanın bütün imkanlarından istifadə edilir və ekoloji cəhətdən təmiz planlaşdırma strategiyaları hazırlanır. Məsələ ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyi işğaldan azad edilmiş torpaqlarda bütün yaşayış məntəqələrinin yenidən qurulmasında “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” layihələrinin həyata keçiriləcəyini açıqlayıb və beş komponent üzrə ilk “ağıllı kənd” layihəsinə Zəngilan şəhərinin Ağalı kəndində start verilib.

Bunlar, mənzil, istehsal, sosial xidmətlər, ağıllı kənd təsərrüfatı və alternativ enerji. Yenidən salınması nəzərdə tutulan 200 təsərrüfatdan ibarət kəndin enerjiyə olan tələbatı alternativ enerji mənbələri hesabına ödəniləcək.

Sözügedən texnoloji yeniliklərdən istifadəni təmin etmək üçün ilk dəfə istifadə olunaq və fiber optik xətləri 10 kilometrədən 1 kilometrə qədər qısaldıla bilən Gigabit AirPON

texnologiyası Ağalıda da tətbiq olunacaq (1, s. 4).

Zəngilandan başqa Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli və Xocavənd üçün pilot kəndlər seçilib və bu kəndlərdə abadlıq işlərinə başlanılıb. Bundan əlavə, bəzi şəhərlərin əhalisinin də artacağı proqnozlaşdırılır. Məsələn, işğal zamanı 36 min əhalisi olan (indiki əhalisi 50 mindən yuxarı olan) Ağdam 100 min əhalisi olan şəhər kimi layihələndirilib və Prezident tərəfindən Şəhər Planı təsdiq edilib (1, s. 6).

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yenidənqurma, bərpa və abadlıq işlərinin səmərəli aparılması üçün tədbirlərin dörd mərhələdə həyata keçirilməsi planlaşdırılır. Birinci mərhələdə idarəetmə və təhlükəsizliyin təmin edilməsi, ikinci mərhələdə isə infrastruktur problemlərinin həlli nəzərdə tutulur. Üçüncü mərhələ sosial xidmətlərin yaradılması, sonuncu mərhələ isə iqtisadiyyatın yenidən qurulması və inkişafının həyata keçirilməsi idi.

Azərbaycanın dünya ölkələri arasında mövqelərinin möhkəmlənməsi, xüsusilə 48000 erməninin Qarabağa qaytarılması planı Azərbaycanın dünyada nüfuzunun artmasına səbəb olan amillərdən biri sayıla bilər. Bu o deməkdir ki, Azərbaycan regionun abadlaşdırılmasına investisiya ayırır, qisas almaq üçün deyil, davamlı iqtisadi inkişaf üçün. Ölkəmizin həyata keçirdiyi bu sosial-iqtisadi siyasət təbii ki, xarici investorların yaşıl enerji layihələrinə cəlb edilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Nəticə

Aradan keçən müddətdə problemin həllindən daha çox statusun davam etdirilməsinə üstünlük verən Minsk Qrupunun münasibəti, beynəlxalq aləmdə Dağlıq Qarabağ probleminə marağın azalması diplomatik həll yolunun əngəllənməsinə səbəb oldu. Əslində, 2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan və 2020-ci il noyabrın 10-da başa çatan müharibə ilə Azərbaycan 27 illik işğala son qoyub, torpaqlarının böyük hissəsini geri alıb.

Tezliklə “Böyük Qayıdış” adlı proqramı həyata keçirməyə başlayan Azərbaycanda mühacir probleminin həlli və bu insanların öz vətənlərinə qaytarılması istiqamətində işlər sürətləndirilib. Aradan bir ildən çox müddətdə işğaldan azad edilən torpaqlardakı fəaliyyətlərdən bəhs edən bu araşdırmada bu işlər beş başlıq altında müzakirə edilir. Bu məqamda ilk olaraq dəyən ziyan müəyyən edilərək, müharibədə zərər çəkmiş ailələrin, veteranların və şəhid yaxınlarının ehtiyacları ödənilməyə çalışılıb. Yenə də təhlükəsizliyin təmin edilməsi nizamlanma üçün açılacaq regionun əsas prioritetlərindən biridir. Bu çərçivədə həm sərhəd xəttinin, həm də işğal olunmuş şəhərlərin minalardan təmizlənməsi prosesləri davam edir. İkincisi, qəbul edilən qərarların operativ və şəffaf şəkildə icrasını təmin etmək üçün bir sıra hüquqi və institusional tədbirlər həyata keçirilib. Bu çərçivədə işğaldan azad edilmiş torpaqlara Prezidentin xüsusi nümayəndəsi açılıb, rayonda dəymiş ziyanı müəyyən etmək üçün Dövlət Komissiyası yaradılıb və koordinasiyanı təmin etmək üçün Koordinasiya Mərkəzi yaradılıb. Bundan əlavə, müharibədən zərər çəkənlərə iqtisadi dəstək göstərmək məqsədilə Yaralılara və Şəhid Ailələrinə Dəstək Fondu, rayona dəymiş ziyanın aradan qaldırılması üçün Qarabağı Dirçəltmə Fondu yaradılıb.

Üçüncüsü, regionda infrastruktur və loqistika işlərinə başlanılıb, regionun Azərbaycan və beynəlxalq aləmə inteqrasiyası üçün quru, dəmir yolu və hava əlaqələri nəzərdə tutulub. Sözügedən şəbəkələrlə regional ticarəti inkişaf etdirmək və bölgəni turizm fəaliyyətinə açmaq məqsədi daşıyır. Zəruri infrastruktur işlərindən sonra rayonda üst quruluş layihələrinin icrasına başlanılıb, sosial və sosial həyatın yaradılmasına imkan verəcək evlər, xəstəxanalar, məktəb və muzeylər kimi tikililər tikilməyə başlanmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev M., Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində Böyük Qayıdış üçün bütün zəruri tədbirlər görülür // Yeni Azərbaycan qəzeti, Bakı, 29 aprel 2021.
2. Əliyev V. Azərbaycanın qeyri-neft sektorunda ixrac potensialından istifadənin tənzimlənməsi problemləri, Bakı: Çarşıoğlu, 2015, 310 s.
3. Əsgərov R. Azərbaycanın qeyri-neft sektoruna investisiya qoyuluşu və onun tənzimlənməsi, Gəncə: Maarif, 2016, 256 s.
4. Mustafayev F.A. Qeyri-neft sektorunun inkişafında kreditlərin rolunun qiymətləndirilməsi, Bakı: Maarif, 2013, 247 s.
5. Şəkərliyev A. Azərbaycan iqtisadiyyatı: reallıqlar və perspektivlər, Bakı: Çinar, 2016, 196 s.
6. Vəliyev T. Azərbaycan Respublikasının qeyri-neft sektoruna investisiyaların cəlb olunmasının müasir vəziyyəti və perspektivləri, Gəncə: Maarif, 2014, 219 s.
7. Özsoy B., Sipahi E. B., Azərbaycanda qaçqınlara və məcburi köçkünlərə yönəlik siyasətlər: Kendi vətəninə mülteci olmaq. A. Yatkın (Ed), Uluslararası Göç və Mülteci Sorununun Çözümündə Kamu Yönetiminin Rolü, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Atatürk Kültür Merkezi, 2017, 123 s.
8. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı, 17 avqust 2002 (<https://e-qanun.az/framework/1546>)
9. Azərbaycan 2020 "Gələcəyə baxış İnkişaf Konsepsiyası", 29 dekabr 2012 (<https://e-qanun.az/framework/25029>)
10. Azərbaycan Respublikasının regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2009-2013) (<https://e-qanun.az/framework/16721>)
11. Sənaye parkı haqqında qəbul olunmuş əsasnamə, 24 aprel 2013 (<https://e-qanun.az/framework/25657>)
12. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin rəsmi internet saytı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin Bəyanatı, 2020 (<https://president.az/az/articles/view/45923>)
13. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin rəsmi internet saytı, Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, 2021 (<https://president.az/az/articles/view/50474>)

Summary

Anar Bakshiyev

Development of Non-oil Sector in liberated Territories

This article analyzes the activities carried out in the direction of economic development in the lands freed from occupation and the return policy that will become the story of revival.

The study first provided information about the Nagorno-Karabakh war, and then included the Second Karabakh War, which took place between September 27 and November 10, 2020, and evaluated the research conducted in the regions freed from occupation by the Azerbaijani leadership.

With the declaration of independence in 1991, the conflicts between the two countries escalated into a war, and Armenia successively occupied many cities of strategic and historical importance, as well as Nagorno-Karabakh. During the years 1988-1993, as a result of conflicts and wars, approximately one fifth of Azerbaijan's land was occupied. In this process, the "state violence" experienced by Azerbaijan, which was subjected to two tragic events such as January 20 and Khojaly, began to appear on the agenda of international public opinion. During the mentioned period, some resolutions were adopted by the United Nations Security Council condemning the occupation of Azerbaijan and demanding its cessation.

Although these decisions are important in terms of proving that Azerbaijan is right in the international world, Armenia continued its occupying position with the courage given by the lack of sanctions of these decisions.

The liberation of Nagorno-Karabakh and other occupied Azerbaijani territories from the slavery of Armenia under the strategic leadership of the President of the Azerbaijani Army, Commander-in-Chief İlham Aliyev proved once again the existence of a strong Turkish state in the Caucasus. Increasing the economic potential of these lands, whose name will not be erased from the memory of every Azerbaijani, separated from Azerbaijan for 27 years, and using this potential efficiently is one of the important issues.

Increasing the volume of exports in the non-oil sector in these regions will be evaluated and revived by developing many new production and service sectors as well as traditional sectors.

Key words: non-oil sector, priority areas, economy, trade relations

Резюме

Анар Бакиев

Развитие ненефтяного сектора на освобожденных территориях

В данной статье анализируются мероприятия, проводимые в направлении экономического развития на землях, освобожденных от оккупации, и политика возвращения, которая станет историей возрождения.

В исследовании сначала была представлена информация о Нагорно-Карабахской войне, а затем была включена Вторая карабахская война, имевшая место в период с 27 сентября по 10 ноября 2020 года, и дана оценка исследованиям, проведенным в районах, освобожденных от оккупации руководством Азербайджана.

С провозглашением независимости в 1991 году конфликты между двумя странами переросли в войну и Армения последовательно оккупировала многие города стратегического и исторического значения, а также Нагорный Карабах. В 1988-1993 годах в результате конфликтов и войн была оккупирована примерно пятая часть территории Азербайджана. В этом процессе в повестку дня международного общественного мнения стало входить «государственное насилие», которое пережил Азербайджан, подвергшийся двум трагическим событиям, таким как 20 января и Ходжалы. В указанный период Совет Безопасности ООН принял ряд резолюций, осуждающих оккупацию Азербайджана и требующих ее прекращения.

Хотя эти решения важны с точки зрения доказательства правоты Азербайджана в международном мире, Армения продолжала занимать свою позицию с мужеством, придаваемым отсутствием санкций за эти решения.

Освобождение Нагорного Карабаха и других оккупированных азербайджанских территорий от рабства Армении под стратегическим руководством Президента Азербайджанской Армии, Главнокомандующего Ильхама Алиева еще раз доказало существование сильного турецкого государства на Кавказе. Повышение экономического потенциала этих земель, имя которых не изгладится из памяти каждого азербайджанца, 27 лет отделившихся от Азербайджана, и эффективное использование этого потенциала является одним из важных вопросов. Увеличение объема экспорта в ненефтяном секторе в этих регионах будет оценено и оживлено за счет развития многих новых секторов производства и услуг, а также традиционных секторов.

Ключевые слова: ненефтяной сектор, приоритетные направления, экономика, торговые отношения.

Şöbə redaktoru i.ü.f.d., dos. Ələsgərova Flora Qəməndər qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.